

Смалійчук Г.В.,

асистент,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Смалійчук А.В.,

асистент,
кафедра управління персоналом и экономики труда,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»

Smaliychuk H.V.,

Assistant,
Personnel Management and Labour Economics Department,
SHEI «KyivNationalEconomicUniversity named after Vadym Hetman»

ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ІМІГРАНТА ТА ПІДХОДИ ЩОДО ЙОГО ІНТЕГРАЦІЇ

ПОРТРЕТ СОВРЕМЕННОГО ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОГО ИММИГРАНТА И ПОДХОДЫ К ЕГО ИНТЕГРАЦИИ

PORTRAIT OF MODERN TRANSNATIONAL IMIGRANT AND APPROACHES TO ITS INTEGRATION

Розглянуто особливі характеристики сучасного транснаціонального іммігранта. Визначено значення інтеграції транснаціональних іммігрантів у підтримці соціальної згуртованості в приймаючих країнах і їх економічного розвитку, тоді як її відсутність може привести до серйозних проблем, які, крім іммігрантів, стосуються ще і приймаючого суспільства в цілому. Розглянуто політику соціально-економічної інтеграції іммігрантів, яка повинна включати заходи на ринку праці, у сфері освіти і поєднуватися зі стратегією соціально-економічного розвитку, кампаніями боротьби з бідністю та соціальним виключенням, які проводяться на рівні держави. У статті розкрито необхідність регулювання даного виду міграції з метою вирішення проблем процесу в'їзду мігрантів на територію України в умовах трансформації ринку праці.

Рассмотрены особые характеристики современного транснационального иммигранта. Определено значение интеграции транснациональных иммигрантов в поддержке социальной сплоченности в принимающих странах и их экономического развития, тогда как ее отсутствие может привести к серьезным проблемам, которые, кроме иммигрантов, касающиеся еще и принимающего общества в целом. Рассмотрено политику социально-экономической интеграции иммигрантов, которая должна включать меры на рынке труда, в сфере образования и сочетаться со стратегией социально-экономического развития, кампаниями по борьбе с бедностью и социальным исключением, проводимых на уровне государства. В статье раскрыта необходимость регулирования данного вида миграции с целью решения проблем процесса въезда мигрантов на территорию Украины в условиях трансформации рынка труда.

We consider the specific characteristics of contemporary transnational immigrant. Ante transnational integration of immigrants in maintaining social cohesion in host countries and their economic development, while its absence can lead to serious problems, in addition to immigrants, concern is also the host society. Considered a policy of social and economic integration of immigrants, which should include measures on the labor market, education and combined with the strategy of socio-economic development, the campaign against poverty and social exclusion, which are held both at the state level. The article deals with the need to regulate this type of migration to address the process of entry of migrants to Ukraine under transformation of the labor market. Therefore, the management of migration should be addressed in close cooperation with the donor countries, thereby controlling the whole range of disputes before the arrival of migrants in host countries. Also in Ukraine should cooperate more actively with civil society, including national associations. Also, the state has paid sufficient attention to ensuring the political participation of migrants. Support transnational communication capable of proper organization of voting abroad, close cooperation with diaspora and migrants ob'yudnannyamy in foreign countries. An important task of the social protection of migrants and their families is to provide interstate transfer of social security contributions, to prevent a situation where a person loses contributions to social and pension funds made in one country and moving to another.

Ключові слова. Транснаціональний іммігрант, імміграція, трансформація ринку праці, модель соціокультурної адаптації, акультурація, міграційна політика.

Ключевые слова. Транснациональный иммигрант, иммиграция, трансформация рынка труда, модель культурной адаптации, миграционная политика.

Keywords. Transnational immigrant, immigration, the transformation of the labor market, the model of socio-cultural adaptation, acculturation, migration policy.

Вступ. Міжнародна міграція є одним з можливих джерел поповнення трудових ресурсів. Збільшенню міграційного потоку з року в рік сприяють такі чинники, як наявність родинних зв'язків і ділових відносин між громадянами держав, територіальна географічна близькість, відсутність візового режиму, спільність культури і мови, конвертованість дипломів про освіту. У міграційні процеси залучені люди різного державної та етнічної приналежності, які сповідують різні релігії і живуть за різними звичаями.

Результатом цього є зростання масштабів та інтенсивності міжнародних міграційних процесів, які, залучаючи населення більшості країн світу, набувають все глобальнішого характеру. Сьогодні спостерігається великий інтерес до теми міжкультурної комунікації. Перш за все, це пов'язано з розвитком інтернаціоналізації та глобалізації.

Практика більшості країн європейського континенту свідчить про те, що інтеграція іммігрантів у суспільство є довгостроковим процесом, який вимагає активних дій з боку державних органів. Адже змішування різних культур і рас викликає напруженість у суспільстві, що веде до конфлікту культур, расизму, расової дискримінації та інших наслідків.

Дослідженням проблем, пов'язаних з рухом людських ресурсів, з трудовою імміграцією в Україні, займаються присвячені роботи таких вітчизняних учених як Е.М. Лібанова [4], О. Малиновська [2], Т.П. Петрова [4].

Серед зарубіжних учених, праці яких висвітлюють дану проблему, можливо виділити Беррі Д. [2].

Постановка завдання. Тенденція зростання залежності вітчизняного ринку праці від праці зовнішніх мігрантів сформована специфікою сучасного стану ринку в Україні. Кон'юнктура українського ринку праці поєднує у собі проти-

лежні тенденції: дефіциту і надлишку праці. Тому на ринку праці України сьогодні об'єктивно існує ряд факторів, які сприяють залученню іноземних працівників.

Актуальність теми обумовлюється рядом причин як глобального характеру, так і пов'язаних з особливостями трансформації українського суспільства, реформуванням соціальних інститутів, змінами в суспільній свідомості.

По-перше, масові потоки іммігрантів стали невід'ємним компонентом соціально-політичного та економічного життя України. У свою чергу, імміграційна політика як складова міграційної політики держави є важливим чинником зовнішньої політики.

По-друге, масові міграції, які є складовою процесу глобалізації, концентрують два спектра проблем глобалізації, що мають істотний конфліктний потенціал: економічні — викликані припливом іммігрантів як потенційних учасників вітчизняного ринку праці, і культурні — обумовлені контактами представників різних культур.

У зв'язку з цим мета дослідження — визначення шляхів регулювання процесів імміграції, а також регулювання імміграційних процесів у контексті вирішення соціокультурних проблем в умовах змін на ринку праці та побудови ефективної системи міжкультурної комунікації.

Результати дослідження. Політика соціально-економічної інтеграції іммігрантів повинна включати заходи на ринку праці, у сфері освіти, соціального забезпечення, охорони здоров'я, житлових умов і поєднуватися зі стратегією соціально-економічного розвитку, кампаніями боротьби з бідністю та соціальним виключенням, які проводяться як на рівні держави.

Одним з головних завдань імміграційної політики України повинно стати створення умов для безперешкодної реалізації прав, свобод, законних інтересів мігрантів і виконання ними передбачених законодавством обов'язків. Серед важливих питань, які потребують особливої уваги, є забезпечення протидії проявам расизму, ксенофобії та релігійної нетерпимості, формування толерантного ставлення населення до іммігрантів.

Для вирішення демографічної проблеми важливе значення має не лише зменшення зовнішньої трудової еміграції серед українців, але й скоординована державна політика щодо іммігрантів.

Іммігранти, які приїжджають у країну, часто піддаються стресу, так як не можуть швидко адаптуватися до нової культури і нового життя. Наслідки таких переживань можуть бути негативними, тому існують певні методи для введення людини в нове йому суспільство.

Основною мотивацією транснаціональної міграції, так само як і соціальної поведінки мігрантів на новому місці проживання, є мотивація соціально-економічна. Люди, які зважилися на переїзд в іншу державу, стурбовані в першу чергу власним добробутом і добробутом своїх дітей. Тому для них спочатку характерно саме бажання влитися в життя приймаючої країни. Проблема, однак, у тому, що на шляху цього бажання виникає безліч перешкод. Ніша на ринку праці, яка призначена для більшості мігрантів, — це, як правило, важка, непрестижна і не дуже добре оплачувана робота. Концентрація бідності в цих місцях робить їх апіорі «неблагополучними» через погані школи, високий рівень зло-

чинності, погано розвинену соціальну інфраструктуру, високий рівень безробіття і т.д. Мігранти потрапляють у результаті в своєрідне зачароване коло.

Для того щоб перестати бути маргіналами і стати «нормальними» членами суспільства, треба покинути те соціальне середовище, в якому вони живуть. Але для того, щоб це стало можливим, треба підвищити свій соціальний статус (рівень доходів, рівень освіти), тобто перестати бути маргіналами. Таким чином, маргінальність мігрантської населення по відношенню до основного населення приймаючої країни — побічний наслідок їх економічного становлення на соціальній драбині.

Ситуація ускладнюється від того, що на соціальні відмінності накладаються культурні відмінності. Маргінали — це, в основному, мігранти, а значить, місцевим населенням часто сприймаються як «іногородці» та «іновірці». А мігранти — це, в основному, маргінали. Звідси й виникає ілюзія, ніби проблеми, з якими стикаються мігранти, є наслідком їх культурної відмінності від приймаючого населення та незадоволеного запиту на «культурну ідентичність».

Крім того, існує «критерій готовності» особи прийняти культуру країни, в якій він має намір жити. Для того, щоб мінімізувати ризик стресів, іммігрант повинен бути готовий на певному рівні сприймати інформацію. Сприяють вище зазначеним процесам заходи соціально-культурної інтеграції іммігрантів.

Україна має сприйняти і застосувати досвід проведення заходів, чітко орієнтованих на професійну підготовку іммігрантів, полегшення працевлаштування та сприяння їх автономної зайнятості.

Сучасні підходи до політико-правової та соціокультурної інтеграції вимагають цілого комплексу умов для повноцінної інкорпорації мігрантів у економіку приймаючих країн.

До них доцільно віднести:

- інтеграційні послуги;
- навчальні програми з питань полікультурності;
- надання можливостей для підвищення кваліфікації іммігрантів;
- нівелювання дискримінаційних заходів у працевлаштуванні та інших сферах життя;
- доступ іммігрантів до установ, громадських благ, державних і приватних товарів і послуг.

Також, держава має приділити достатньо уваги забезпеченню політичної участі мігрантів. Підтримувати транснаціональний зв'язок здатна належна організація голосування громадян за кордоном, тісна співпраця з діаспорами та об'єднаннями мігрантів у зарубіжних країнах. Важливим завданням у сфері соціального захисту мігрантів та їхніх сімей є забезпечення міждержавного переказу соціальних внесків, запобігання ситуації, коли особа втрачає внески до соціальних і пенсійних фондів, зроблених в одній країні, переїжджаючи до іншої. Це мають забезпечити двосторонні та регіональні міждержавні домовленості, що вимагають активізації міждержавного діалогу.

Попри життєву необхідність, угоди з пенсійного забезпечення та соціального страхування — не єдині інструменти підтримки транснаціональних мігрантів та їхніх родин. Україн важливими видається також міждержавні домовленості щодо спрощення пересування між країнами, сприяння культурним обмінам.

Належне місце у міжнародній співпраці має посісти налагодження стосунків між місцевими громадами міста чи регіонів, звідки виїхали мігранти, і тих, куди вони прибули [4]. Таким чином, сучасна міграційна політика має формуватися і реалізовуватися у тісній співпраці країн призначення і походження, місцевої влади, мігрантів та їхні сімей, мігрантських громад та асоціацій, інших акторів громадянського суспільства.

Незаконна трудова імміграція в Україні розвивається стихійно, має різні етнографічні характеристики, територіальне поширення та сфери зайнятості. Серед представників цього виду мігрантів чимало кримінальних елементів. Оцінюючи у цілому це явище незаконної (нелегальної, нерегульованої) трудової імміграції в Україну, слід визнати, що вона включає багато негативних тенденцій як у сфері соціально-економічного розвитку України, так і по відношенню до самих незаконних трудових іммігрантів.

Незаконні трудові мігранти в Україні піддаються дискримінації у сфері трудових відносин, роботодавці грубо порушують законодавство в цій сфері, незаконні трудові мігранти використовуються, як правило, у тіньовій економіці при виготовленні так званої контрафактної продукції.

Тому з особливою гостротою постає необхідність прийняття комплексу заходів щодо різкого скорочення цього явища.

Вплив міграції на ринок праці приймаючої країни має досить неоднозначний характер:

- конкуренція мігрантів з місцевими працівниками;
- зайнятість іммігрантів на тих робочих місцях, які не користуються попитом у місцевого населення;
- вплив мігрантів на рівень оплати праці в галузях, де вони зайняті та сприяння цим демпінгу вітчизняних працівників;
- загроза економіці приймаючої країни як наслідок залежності від іноземної праці;
- наявність анклавів зайнятості мігрантів;
- величина навантаження на державну систему соціального обслуговування, викликана міграцією.

Одним з найважливіших факторів, що визначають успіх або, навпаки, неуспіх соціально-культурної адаптації мігранта, є культурна дистанція [3]. Даний підхід включає 79 категорій, об'єднаних у 8 основних розділів:

1. Загальні характеристики культури.
2. Їжа та одяг.
3. Житло і технологічні процеси.
4. Економіка і транспорт.
5. Людина і сім'я.
6. Товариство і система управління.
7. Добробут, релігія і наука.
8. Стать.

У соціально-психологічних дослідженнях для вимірювання культурних відмінностей використовується шкала культурної дистанції [7]. Вище зазначена шкала дозволяє фіксувати об'єктивні відмінності між культурами за такими

категоріями, як клімат, одяг, культура харчування, система освіти, мова, релігія, рівень добробуту, проведення дозвілля, структура сім'ї та формування дружніх зв'язків. Відповідно до гіпотези про культурну дистанцію, чим більше відмінностей між культурою мігранта та приймаючої культурою, тим більш складним і тривалим буде процес його адаптації. За твердженням Д. Беррі, дистанція між культурами прямо пропорційна кількості тих змін, які доведеться внести в свою поведінку мігранта, щоб пристосуватися до нового культурного середовища.

Фактор культурної дистанції є значущим для всіх категорій мігрантів, включаючи туристів, студентів і бізнес-туристів [7]. Він чинить серйозний вплив на їх особисте життя і, в той же час, зумовлює успішність рольової і професійної адаптації [7].

Політика терпимості й розуміння по відношенню до іммігрантів — один із основних способів згуртувати суспільство і допомогти йому сформуванню толерантне ставлення до приїжджих, що сприятиме об'єднанню людей різних культур.

Вище зазначена політика має такі основні напрями:

- 1) зміна культурної політики;
- 2) необхідність викладання основ знань про релігії та переконаннях;
- 3) використання міждисциплінарних підходів до навчання;
- 4) об'єктивна інтерпретація історичного минулого;
- 5) підтримка багатомовності;
- 6) розвиток поваги до всіх типів відмінностей, заснованого на розумінні національної ідентичності та принципу толерантності.

Дослідження підтверджують, що мультикультурна політика в цій країні полегшує переміщення іммігрантів, які після потрапляння на територію ставали відданими даній країні і прагнуть приєднатися до політичної спільноти і уряду цієї спільноти.

Більшість трудових мігрантів стикаються з великою кількістю соціальних проблем у країнах свого перебування. Інтеграція трудових мігрантів у приймаюче суспільство є комплексним і складним процесом, що включає політико-правові, економічні, демографічні, соціально-психологічні, етнокультурні і конфесійні аспекти [4, с. 154—160].

Тому вирішальну роль грає така інтеграція у ринок праці, яка б передбачала для іммігрантів належне працевлаштування і кар'єрні перспективи. Також необхідно відзначити важливість підвищення уваги щодо надання освіти і місця на ринку праці дітям іммігрантів, які на сьогодні входять на ринок праці у великій кількості [9, с. 234—237].

Висновки. На нашу думку, нівелюватиме негативні тенденції культурної дистанції у сфері зовнішньотрудової імміграції та сприятиме розвитку вітчизняного ринку праці до України дотримання таких принципів мультикультурної моделі соціокультурної інтеграції [3]:

- 1) інтеграція культур на основі плюралізму без їх асиміляції;
- 2) визнання рівності культур, визнання їх прав на повноцінне існування;
- 3) допущення множинних етнокультурних ідентичностей;

4) допущення змін приймаючого суспільства під впливом культури прибулих.

Розроблення міграційної політики із врахуванням вище зазначених принципів неможливо без заходів, спрямованих на включення іммігрантів у процес інформатизації суспільства з метою їх успішнішої інтеграції в Україні.

Це вимагає цілком нового політичного мислення, формування та імплементації політики з урахуванням транснаціоналізації як ключового чинника сучасного міграційного менеджменту.

Як зазначаються в документах Міжнародної організації з міграції, сучасна міграційна політика покликана використати транснаціоналізм на користь мігрантів і суспільства. Для цього, при прийнятті рішень, необхідно фокусуватися не на певній країні, а на зв'язках між країнами, які забезпечуються транснаціональними практиками мігрантів. Це не суперечить державному суверенітету, проте сприятиме кращому управлінню міграційними процесами, враховуючи їх об'єктивні закономірності та новітні тенденції.

Саме тому, питання управління міграційними процесами варто вирішувати у тісній взаємодії з країнами-донорами, контролюючи тим самим весь спектр спірних ситуацій до прибуття мігранта в приймаючу країну. Крім того, на території України слід активніше співпрацювати з інститутами громадянського суспільства, в тому числі з національними громадськими об'єднаннями.

Література

1. Малиновська О. А. Міграція і міграційна політика: Навч. посіб. — К.: Центр наукової літератури, 2010. — 304 с.

2. Мнацканян И.А. Адаптация учащихся в новых социокультурных условиях — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/files/549/14715697.pdf>

3. Населення України. Трудова еміграція в Україні. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. — 233 с.: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/poznyak_2010.pdf

4. Портрет современного транснационального иммигранта в наши дни. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://migrantweb.ru/m/articles/view/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%82-%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B8%D0%BC%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B0>

5. Проскурякова О.Л. Адаптация мигрантов как социальный процесс — Вестник ОГУ №4 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу http://superinf.ru/view_helpstud.php?id=3388

6. Проблемы межкультурной коммуникации иммигрантов в странах Франкофонии. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

http://vernsky.ru/pubs/5775/Problemy_mezhkulturnoy_kommunikatsii_immigrantov_v_stranah_Frankofonii?view_mode=text

7. Смолина Т.Л. Адаптация к инокультурной среде: анализ родственных понятий — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://humanpsy.ru/smolina/adaptation> (Accessed 23.05.2017)

8. Тарасюк В. В. Культурний шок як один із чинників адаптації і реадaptaції мігрантів у новому соціокультурному співтоваристві / В. В. Тарасюк // Психологічні перспективи. — 2011. — Випуск 17. — С. 232—240.

9. Швейцарский опыт интеграции мигрантов (по материалам круглого стола: «Плавильный котёл или мультикультурное общество»). — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.Ferghana.ru/article.php?id=5169 (Accessed 3.06.2017)

References

1. Maly'novs'ka, O. A. (2010), *Mihratsiya i mihratsiyna polityka* [Migration and migration policy], Centr naukovoyi literatury', Kyiv, Ukraine.

2. Mnatsakanyan, I.A. "Adaptation of students in the new socio-cultural conditions", [Online], Available at: http://superinf.ru/view_helpstud.php?id=3388 (Accessed 3 July 2017)

3. Naselennya Ukrayiny'. Trudova migraciya v Ukrayini (2010) [The population of Ukraine. The labor migration in Ukraine], In-t demografiyi ta social'ny'x doslidzhen' im. M.V.Ptuxy' NAN Ukrayiny, Kyiv, Ukraine, [Online], Available at: http://www.idss.org.ua/monografii/poznyak_2010.pdf (Accessed 3 July 2017)

4. "Portrait of a Modern Transnational Immigrant Today". [Online], Available at: <http://migrantweb.ru/m/articles/view/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%82-%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B8%D0%BC%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B0> (Accessed 8 July 2017)

5. Proskuryakova O.L. (2007) "The adaptation of migrants as a social process", *Vestnik OGU*, no 4, [Online], Available at: http://vestnik.osu.ru/2007_4/10.pdf (Accessed 3 July 2017)

6. "Problems of intercultural communication of immigrants in Francophone countries", [Online], Available at: http://vernsky.ru/pubs/5775/Problemy_mezhkulturnoy_kommunikatsii_immigrantov_v_stranah_Frankofonii?view_mode=text (Accessed 3 July 2017)

7. Smolina, T.L. "Adapting to the cultural environment: analysis of related concepts", [Online], Available at: <http://humanpsy.ru/smolina/adaptation> (Accessed 3 July 2017)

8. Tarasyuk, V. V. (2011) "Culture shock as a factor of adaptation and adaptation of migrants in the new socio-cultural community", *Psy'xologichni perspektyvy*, no 17., pp. 232—240.

9. Fergana international news bureau "The Swiss experience in the integration of migrants (based on the round table: "The melting pot and multicultural society" (2013). [Online], Available at: www.Ferghana.ru/article.php?id=5169 (Accessed 3 July 2017)

Стаття надійшла до редакції 21.06.17 р.